

Original Article

The Relationship between Psychological Capital and Spirituality with Internet Addiction among Students at Jondishapour University of Medical Sciences

Samad Rahmati¹

¹. PhD Candidate in Educational Psychology, School of Psychology and Educational Sciences, Shahid Chamran University, Ahvaz, Iran. (Corresponding Author) Email: rahmati.samad@yahoo.com

Received: 17 Apr 2016   Accepted: 13 Nov 2016

Abstract

Background and Aim: The present study aimed to investigate the relationship between the psychological capital and spirituality and Internet addiction in students studying at Jondishapour University of Medical Sciences.

Materials and Methods: In this descriptive-correlational study, applying a multi-stage cluster sampling method, 360 students in the second semester of the 2014-15 academic year were selected. The participants completed Young's Internet addiction questionnaire, Luthans' psychological capital questionnaire, and Parsian & Dunning's spiritual questionnaire. Running SPSS 20 statistical software, the data were analyzed by Pearson correlation coefficient and multivariate regression analysis.

Ethical Considerations: Verbal informed consent was obtained from the participants and the confidentiality of their information was assured.

Findings: Students fell in the age range of 18 to 26, with the mean and standard deviation of 21.64 ± 2.21 , 62.2% of whom were females and 37.8% were males. 30.3% of them were regular Internet users, 53.9% were at risk, and 15.8% were addicted to the Internet. The mean and standard deviation of psychological capital was 72.68 ± 16.34 , the highest mean of the components of which were related to "resilience" with the mean of 18.40. The mean and standard deviation was 75.37 ± 18.78 for spirituality and 49.28 ± 15.75 for Internet addiction. There was a significant negative correlation observed between spirituality and psychological capital and its components with Internet addiction. 42% of the whole variance of Internet addiction was explained by the spiritual and psychological capital components.

Conclusion: The findings indicates on a need for planning to strengthen the foundations of faith and spirituality in the students by providing encouragement and supportive learning environments which can enhance spirituality and assertiveness and develop psychological capital.

Keywords: Psychological Capital; Spirituality; Internet Addiction; Students

Please cite this article as: Rahmati S. The Relationship between Psychological Capital and Spirituality with Internet Addiction among Students at Jondishapour University of Medical Sciences. *Med Ethics J* 2017; 10(38): 7-17.

ارتباط سرمایه روانشناختی و معنویت با اعتیاد به اینترنت در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز

صمد رحمتی^۱

۱. دانشجوی دکتری روانشناسی تربیتی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه شهید چمران، اهواز، ایران. (نویسنده مسؤول)

Email: rahmati.samad@yahoo.com

دریافت: ۱۳۹۵/۱/۲۹ پذیرش: ۱۳۹۵/۸/۲۳

چکیده

زمینه و هدف: گسترش روزافزون استفاده از اینترنت، جستجوهای کنجکاوانه و غیر هدفمند، نه تنها دانشجویان را از رسالت اصلی شان دور می کند، بلکه با اتلاف زمان می تواند تأثیر سویی بر وضعیت تحصیلی و سلامت روانی آن ها بگذارد. پژوهش حاضر با هدف تعیین ارتباط سرمایه روانشناختی و معنویت با اعتیاد به اینترنت در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز انجام گرفته است.

مواد و روش ها: در یک مطالعه توصیفی - همبستگی تعداد ۳۶۰ نفر از دانشجویان، دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز، در نیم سال دوم تحصیلی ۹۴-۹۳ با روش نمونه گیری خوشه ای چند مرحله انتخاب و پرسشنامه های اعتیاد به اینترنت Young، سرمایه روانشناختی Luthans و معنویت Parsian & Dunning را تکمیل نمودند. داده ها توسط نرم افزار SPSS 20 و با استفاده از آزمون های آماری ضریب همبستگی Pearson و تحلیل Regression چند متغیره تحلیل گردید.

ملاحظات اخلاقی: رضایت آگاهانه شفاهی از شرکت کنندگان کسب گردید و به آن ها درباره محرمانگی اطلاعات، اطمینان داده شد.

یافته ها: دانشجویان در دامنه سنی ۱۸-۲۶، با میانگین و انحراف معیار $21/64 \pm 2/21$ قرار داشتند، ۶۲/۲ درصد دختر و ۳۷/۸ درصد پسر بودند. ۳۰/۳ درصد کاربر معمولی اینترنت، ۵۳/۹ درصد در معرض خطر و ۱۵/۸ درصد معتاد به اینترنت بودند. میانگین و انحراف معیار سرمایه روانشناختی $72/68 \pm 16/34$ بود که بیشترین میانگین بین مؤلفه های آن مربوط به تاب آوری با میانگین ۱۸/۴۰ بود. میانگین و انحراف معیار معنویت $75/37 \pm 18/78$ و اعتیاد به اینترنت $49/28 \pm 15/75$ بود. بین معنویت و سرمایه روانشناختی و مؤلفه های آن با اعتیاد به اینترنت رابطه منفی معنی دار به دست آمد. ۴۲٪ از کل واریانس اعتیاد به اینترنت توسط معنویت و مؤلفه های سرمایه روانشناختی تبیین گردید.

نتیجه گیری: یافته ها بر نیاز به برنامه ریزی برای تقویت پایه های اعتقادی و معنویت از طریق فراهم نمودن محیط های آموزشی دلگرم کننده و حمایتی که معنویت و روحیه مثبت نگری را در دانشجویان افزایش داده و باعث رشد سرمایه های روانشناختی در آن ها گردد، دلالت دارد.

واژگان کلیدی: سرمایه روانشناختی؛ معنویت؛ اعتیاد به اینترنت؛ دانشجویان

مقدمه

در دنیایی پیچیده کنونی استفاده از اینترنت برای دانشجویان بسیار ضروری است، زیرا اینترنت می‌تواند نقش عمده‌ای در کسب مهارت‌های مختلف یادگیری ایفا نماید. با این حال نگرانی‌هایی در خصوص استفاده از این تکنولوژی و خطرهای پنهانی که می‌تواند برای سلامت جسمی و روانی انسان داشته باشد، وجود دارد (۱). تعداد کاربران اینترنت در تمام دنیا به طور باورنکردنی در حال افزایش است به طوری که در December سال ۲۰۰۲ میلادی تعداد کاربران اینترنت ۶۶۵ میلیون نفر گزارش شده است. در سال‌های اخیر میزان استفاده از اینترنت در ایران نیز رشد چشم‌گیری داشته است، به گونه‌ای که در چند سال اخیر، تعداد کاربران اینترنت ۲۵ برابر شده است و بر اساس آخرین تحقیقات انجام‌شده در کشور بیشتر کاربران اینترنت، جوانان هستند (۲).

علاوه بر این، استفاده از اینترنت در دانشگاه‌ها و محیط آموزشی سبب شده تا دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی در ایجاد زیرساخت‌های اطلاع‌رسانی و اتصال به شبکه جهانی پیش‌گام باشند (۳). دانشگاه‌های کشور میلیاردها تومان صرف خرید مقالات تمام متن و مجموعه‌های علمی می‌نمایند، به طوری که هزینه مقاله تمام متن از ۱ تا ۳۰ دلار برآورد شده است؛ این در حالی است که استفاده از این منابع در مراکز علمی بسیار پایین بوده و در بین دانشجویان نیز این مقدار کم‌تر است (۴). عدم استفاده صحیح از اینترنت و جستجوهای کنجکاوانه و غیر هدفمند نه تنها دانشجویان را از رسالت اصلی‌شان در دانشگاه دور می‌کند، بلکه با اتلاف زمان می‌تواند تأثیر سویی بر وضعیت تحصیلی آن‌ها بگذارد (۵). بنابراین با افزایش روزافزون تعداد کاربران اینترنتی و تأثیرات روانشناختی و جامعه‌شناختی گسترده آن، تعیین و شناخت سهم عوامل پیش‌بین در وابسته‌شدن به اینترنت ضروری به نظر می‌رسد و آسیب‌شناسی اعتیاد به اینترنت می‌تواند ما را در استفاده بهتر و مفیدتر از این ابررسانه یاری کند (۶).

اعتیاد به اینترنت در زیرمجموعه اختلالات تکانه‌ای آمده است و نوعی استفاده از اینترنت است که مشکلات روانشناختی، اجتماعی، درسی و یا شغلی در زندگی فرد ایجاد می‌کند (۷).

اعتیاد به اینترنت موضوعی پیچیده و متأثر از ابعاد شناختی، اجتماعی و روانشناختی است و نمی‌تواند فقط با یک سازه یا حتی سازه‌های چندگانه تبیین شود. سرمایه روانشناختی به عنوان یکی از مفاهیم مهم رویکرد روانشناسی مثبت‌نگر با ورود به مطالعات آموزش دانشگاهی موجب تحولات قابل ملاحظه و پژوهش‌های نافذ و مؤثری در زمینه‌های مختلف علوم رفتاری از جمله رسانه، ابزارهای فناوری اطلاعات و آسیب‌های نو پدید گردیده است. سرمایه روانشناختی یک حالت روانشناختی مثبت و رویکرد واقع‌گرا و انعطاف‌پذیر نسبت به زندگی است که از چهار سازه امید، خوش‌بینی، تاب‌آوری و خودکارآمدی تشکیل می‌شود؛ هر کدام از این سازه‌ها یک ظرفیت روانشناختی مثبت‌اند که دارای مقیاس اندازه‌گیری معتبر هستند، مبتنی بر نظریه و تحقیق و وابسته به حالت می‌باشند، قابلیت رشد دارند و به طور چشم‌گیری با پیامدهای عملکردی مرتبطند (۸). سرمایه روانشناختی، یک سازه مرتبه بالاتر در نظر گرفته می‌شود، به این معنی که این چهار متغیر با هم ترکیب می‌شوند و یک کل هم‌افزا را می‌سازند. بنابراین انتظار می‌رود که کل سازه نسبت به تک تک متغیرهای تشکیل‌دهنده آن تأثیر بیشتری بر عملکرد داشته باشد (۹).

مطالعه تأثیر سرمایه روانشناختی به عنوان یک سازه مرتبه بالاتر در ابزارهای فناوری اطلاعات و آسیب‌های نوپدید در مرحله آغازین قرار دارد و مطالعات اندکی در این زمینه انجام گرفته است، هرچند که هر کدام از اجزای آن با اعتیاد به اینترنت همبسته شده است. امید، توانایی شخص برای هدف‌گذاری، تجسم مسیرهای لازم برای رسیدن به اهداف و داشتن انگیزه لازم در جهت رسیدن به هدف‌هاست (۹). نتایج پژوهش حبیبی، حسین‌زاده عربانی و حسینی (۱۳۹۵ ش.) نشان داد که بین امید به زندگی با گرایش به اعتیاد رابطه منفی وجود دارد (۱۰). همچنین نادمی (۱۳۸۴ ش.) نشان داد که هر چه میزان اعتیاد به اینترنت در جوانان بیشتر باشد، احساس تنهایی، ناامیدی، اضطراب در روابط اجتماعی و ضعف اعتماد به نفس در آن‌ها بیشتر می‌شود (۱۱).

یکی دیگر از مؤلفه‌های سرمایه روانشناختی خوش‌بینی است که به اسنادهای علی مثبت اشاره دارد. افراد خوش‌بین

حوزه ابزارهای فناوری اطلاعات و آسیب‌های نوپدید مورد مطالعه قرار نگرفته‌اند، پژوهش حاضر با هدف تعیین ارتباط سرمایه روانشناختی (امید، خوش‌بینی، تاب‌آوری و خودکارآمدی) و معنویت با اعتیاد به اینترنت در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز انجام گرفته است.

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر از نوع مقطعی و در رده تحقیقات توصیفی - همبستگی قرار دارد. جامعه آماری کلیه دانشجویان شاغل به تحصیل در دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز، در نیم سال دوم تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳ بود که با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای، چندمرحله‌ای، ۳۶۰ نفر با استفاده از برآورد جدول Morgan و Krejcie انتخاب شدند. بدین صورت که ابتدا چهار دانشکده پزشکی، پرستاری، بهداشت و پیراپزشکی انتخاب و سپس از هر دانشکده چهار کلاس و از بین کلاس‌ها، نمونه‌های پژوهش به صورت تصادفی انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از ابزار زیر استفاده شد:

الف - پرسشنامه اعتیاد به اینترنت که توسط Young در سال ۱۹۹۸ طراحی شده است و شامل ۲۰ سؤال با مقیاس ۵ درجه لیکرت می‌باشد. دامنه نمرات از صفر تا ۱۰۰ است. نمره صفر تا ۳۹ نشان‌دهنده کاربر معمولی، نمره ۴۰ تا ۶۹ کاربر در معرض خطر و نمره ۷۰ تا ۱۰۰ کاربر معتاد به اینترنت است (۲۰).

Kim و همکاران (۲۰۱۰ م.)، برای این ابزار پایایی محاسبه شده با روش Cronbach's alpha بیش از ۰/۹۰ را گزارش کرده‌اند (۲۱). در پژوهشی دیگر پایایی به روش بازآزمایی پس از دو هفته ۰/۸۵ گزارش شده است. در ایران نیز پایایی این ابزار را با روش Cronbach's alpha ۰/۸۸ گزارش شده است (۲۲). در پژوهش حاضر ضریب Cronbach's alpha برای کل آزمون ۰/۸۴ به دست آمد.

ب - پرسشنامه سرمایه روانشناختی توسط Luthans و همکاران در سال ۲۰۰۷ طراحی شده و شامل ۲۴ سؤال و ۴ خرده مقیاس امیدواری، تاب‌آوری، خوش‌بینی و خودکارآمدی است که در آن، هر خرده مقیاس شامل ۶ گویه است و

همواره در انتظار رخ دادن اتفاق‌های خوشایند در زندگی هستند (۹). بر این اساس نتایج پژوهش Wu و Ko, Lin (۲۰۰۸ م.) انتظار نتیجه منفی و انتظار نتیجه مثبت هر دو رابطه مثبت با اعتیاد به اینترنت دارند (۱۲). همچنین Lee, Whang و Chang (۲۰۰۳ م.) نشان دادند که بین اعتیاد به اینترنت و وضعیت‌های روانشناختی منفی همچون احساس تنهایی و افسردگی، و رفتارهای وسواسی و بدبینی رابطه معنی‌داری وجود دارد (۱۳).

تاب‌آوری (یک بعد دیگر سرمایه روانشناختی) ظرفیت فرد برای پاسخ‌دادن و حتی شکوفاشدن در شرایط فشارزای مثبت یا منفی است (۹). نتایج پژوهش فرزانه (۱۳۹۴ ش.) نشان داد که رفتارهای وسواسی و اضطراب به‌طور مثبت و تاب‌آوری به‌طور منفی با اعتیاد به اینترنت رابطه دارند (۱۴).

Pamela و همکاران (۲۰۱۵ م.) نشان دادند که تاب‌آوری در خنثی‌کردن اثرات روانی منفی ناشی از اعتیاد به اینترنت مؤثر است (۱۵).

بالاخره خودکارآمدی، نیز به عنوان یک بعد مهم سرمایه روانشناختی، به باورهای شخص در مورد توانایی‌های خود برای انجام‌دادن یک تکلیف خاص، اشاره دارد (۹). نتایج پژوهش Odaci (۲۰۱۱ م.) نشان داد که ارتباط منفی بین اعتیاد به اینترنت و خودکارآمدی تحصیلی وجود دارد (۱۶). همچنین رحمتی و کرامتی (۱۳۹۵ ش.) نشان دادند که اعتیاد به اینترنت با خودکارآمدی اجتماعی رابطه معکوس دارد (۶).

از طرف دیگر سازمان بهداشت جهانی انسان را موجودی زیستی، روانی، اجتماعی و معنوی تعریف کرده و معنویت را یکی از ابعاد چهارگانه انسان در نظر گرفته است. معنویت اغلب بدین شکل تعریف می‌گردد: «باورها و اعمال شخصی که متأثر از ارتباط با خدا یا یک قدرت برتر در جهان است.» ضرورتاً معنویت منعکس‌کننده تعالیم مذهبی نیست، اما بخشی مهم از بسیاری از مذاهب است (۱۷). در برخی پژوهش‌ها ارتباط منفی سلامت معنوی و هوش معنوی با اعتیاد به اینترنت نشان داده شده است (۱۸-۱۹).

بنابراین، با توجه به این که معنویت و سرمایه روانشناختی به عنوان یک سازه محوری و مرتبه بالاتر به اندازه کافی در

درباره محرمانگی اطلاعات، داده‌ها با استفاده از ابزارهای پژوهش جمع‌آوری شد.

یافته‌ها

دانشجویان در دامنه سنی ۲۶-۱۸، با میانگین و انحراف معیار سنی $21/64 \pm 2/21$ قرار داشتند. $62/2\%$ از دانشجویان دختر و $37/8$ درصد پسر بودند. $26/6$ درصد از دانشجویان در دانشکده پزشکی، $25/8$ درصد در دانشکده پرستاری، $24/7$ درصد در دانشکده بهداشت و $22/9$ درصد در دانشکده پیراپزشکی شاغل به تحصیل بودند. داده‌های جدول ۱ نشان می‌دهد که $30/3$ درصد از دانشجویان کاربر معمولی اینترنت، $53/9$ درصد از دانشجویان در معرض خطر و $15/8$ درصد از دانشجویان کاربرانی بودند که می‌توان آن‌ها را معتاد به اینترنت قلمداد کرد.

جدول ۱: توزیع دانشجویان بر حسب میزان اعتیاد به اینترنت

اعتیاد به اینترنت	فراوانی	درصد فراوانی
کاربر معمولی	۱۰۹	۳۰/۳
در معرض خطر	۱۹۴	۵۳/۹
معتاد به اینترنت	۵۷	۱۵/۸
کل	۳۶۰	۱۰۰

اطلاعات توصیفی مربوط به متغیرهای پژوهش در جدول ۲ ارائه شده است. همانطور که مشاهده می‌شود، میانگین و انحراف معیار متغیر سرمایه روانشناختی دانشجویان $72/68 \pm 16/34$ بود که بیشترین میانگین از خرده‌مقیاس‌های سرمایه روانشناختی مربوط به متغیر تاب‌آوری با میانگین $18/40$ بود. میانگین و انحراف معیار معنویت $75/37 \pm 18/78$ و اعتیاد به اینترنت $49/28 \pm 15/75$ بود.

جدول ۲: میانگین، انحراف معیار، حداقل و حداکثر نمرات

دانشجویان مورد مطالعه بر حسب متغیرهای پژوهش

متغیرها	انحراف معیار $\pm$ میانگین	حداقل نمره	حداکثر نمره
سرمایه روانشناختی	$72/68 \pm 16/34$	۳۶	۱۰۸

آزمودنی به هر گویه در مقیاس ۶ درجه‌ای (کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم) لیکرت پاسخ می‌دهد. سؤالات ۱ تا ۶ مربوط به خرده‌مقیاس خودکارآمدی، سؤالات ۷ تا ۱۲ مربوط به خرده‌مقیاس امیدواری، سؤالات ۱۳ تا ۱۸ مربوط به خرده‌مقیاس تاب‌آوری و سؤالات مربوط ۱۹ تا ۲۴ مربوط به خرده‌مقیاس خوش‌بینی می‌باشد.

برای به دست آوردن نمره سرمایه روانشناختی، ابتدا نمره هر خرده‌مقیاس به صورت جداگانه به دست آمده، سپس مجموع آن‌ها به عنوان نمره کل سرمایه روانشناختی محسوب می‌شود. نسبت خبی دو این آزمون برابر با $24/6$ است و آماره‌های CFI، RMSEA در این مدل به ترتیب $0/97$ و $0/08$ هستند (۸).

در پژوهش حاضر ضریب Cronbach's alpha برای کل آزمون $0/86$ به دست آمد.

ج - پرسشنامه معنویت توسط Parsian و Dunning در سال ۲۰۰۹ طراحی شده است و شامل ۲۹ سؤال و ۴ خرده‌مقیاس خودآگاهی، اهمیت باورهای معنوی در زندگی، فعالیت‌های معنوی و نیازهای معنوی است و آزمودنی‌ها میزان توافق خود را با هر عبارت در یک مقیاس ۴ درجه‌ای لیکرت ابراز می‌دارند.

Parsian و Dunning (۲۰۰۹ م.) ضریب Cronbach's alpha کل پرسشنامه را $0/94$ و ضریب Cronbach's alpha زیرمقیاس‌ها را بین $0/80$ تا $0/91$ به دست آوردند که بیانگر همسانی درونی کلی مقیاس است. در پژوهش حاضر محقق ترجیح داد به جای ۴ خرده‌مقیاس، از نمره کلی مقیاس استفاده کند (۲۳) و ضریب آلفای کرونباخ برای کل آزمون $0/92$ به دست آمد.

پس از جمع‌آوری اطلاعات، داده‌های به دست‌آمده با استفاده از نرم‌افزار SPSS 20 و با بهره‌گیری از شاخص‌های آمار توصیفی، ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندمتغیره به روش هم‌زمان مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

ملاحظات اخلاقی

پس از اخذ مجوز از مسؤولین جهت اجرای پژوهش، کسب رضایت آگاهانه از شرکت‌کنندگان و اطمینان‌دادن به آن‌ها

جدول ۴: نتایج تحلیل رگرسیون چندمتغیره از نظر توان

پیش‌بینی اعتیاد به اینترنت توسط مؤلفه‌های سرمایه

روانشناختی و معنویت

متغیرها	B	خطای معیار	Beta	T	خلاصه مدل
امید	-۰/۱۲	۰/۲۱	-۰/۰۴	-۰/۵۵	
خوش‌بینی	-۰/۶۸	۰/۲۴	-۰/۲۱	-۲/۸۴**	
تاب‌آوری	-۰/۲۱	۰/۱۳	-۰/۰۷	۱/۵۶	۵۲/۰۴**
خودکارآمدی	-۰/۹۲	۰/۱۹	-۰/۲۸	-۴/۶۹**	۰/۴۲
معنویت	-۰/۳۸	۰/۰۳	-۰/۴۵	-۱۰/۹۳**	۰/۶۵

$P < 0/05^*$, $P < 0/01^{**}$

خرده	امید	۱۸/۰۷±۵/۳۷	۱	۲۹
مقیاس‌های	خوش‌بینی	۱۷/۹۹±۴/۸۸	۶	۲۹
سرمایه	تاب‌آوری	۱۸/۴۰±۵/۱۲	۹	۳۰
روانشناختی	خودکارآمدی	۱۸/۲۱±۴۰/۸۰	۶	۲۸
	معنویت	۷۵/۳۷±۱۸/۷۸	۳۱	۱۱۲
	اعتیاد به اینترنت	۴۹/۲۸±۱۵/۷۵	۲۲	۸۸

نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد که بین سرمایه روانشناختی و ۴ مؤلفه آن (امید، خوش‌بینی، تاب‌آوری و خودکارآمدی) و همچنین معنویت با اعتیاد به اینترنت ارتباط معکوس وجود دارد.

جدول ۳: ماتریس همبستگی سرمایه روانشناختی و

مؤلفه‌های آن و معنویت با اعتیاد به اینترنت

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
سرمایه روانشناختی	۱						
امید	۰/۸۹**	۱					
خوش‌بینی	۰/۸۸**	۰/۸۱**	۱				
تاب‌آوری	۰/۶۳**	۰/۳۷**	۰/۳۶**	۱			
خودکارآمدی	۰/۸۶**	۰/۶۸**	۰/۷۱**	۰/۳۲**	۱		
معنویت	۰/۱۶**	۰/۱۲**	۰/۱۴**	۰/۱۰	۰/۱۸**	۱	
اعتیاد به اینترنت	-۰/۴۱**	-۰/۳۵**	-۰/۴۱**	-۰/۱۳*	-۰/۴۶**	-۰/۵۱**	۱

$P < 0/05^*$, $P < 0/01^{**}$

بحث

پژوهش حاضر با هدف تعیین رابطه سرمایه روانشناختی (امید، خوش‌بینی، تاب‌آوری، خودکارآمدی) و معنویت با اعتیاد به اینترنت انجام گرفت. نتایج پژوهش حاکی از این بود که سرمایه روانشناختی و مؤلفه‌های آن با اعتیاد به اینترنت رابطه منفی معنی‌دار دارند. این یافته با نتایج پژوهش‌های حبیبی، حسین‌زاده عربانی و حسینی (۱۳۹۵ ش.) و همچنین نادمی (۱۳۸۴ ش.) مبنی بر این که بین امید (به عنوان یکی از ابعاد سرمایه روانشناختی) با گرایش به اعتیاد رابطه منفی وجود دارد و هر چه میزان اعتیاد به اینترنت در جوانان بیشتر باشد ناامیدی در آن‌ها بیشتر است (۹-۱۰)، همخوانی دارد. امید، توانایی باور یک احساس بهتر از آینده و یکی از پایه‌های اصولی توازن و قدرت روانی است که مشخص‌کننده دستاوردهای زندگی است. در امیدواری، شخص نیروهای خلاقه خویش را در راه بهبود چگونگی زندگی‌اش به کار می‌برد. امید، بخش ذهنی و اعتماد، بخش رفتاری است و باید با این اندیشه آغاز کرد که همه چیز چاره‌پذیر است (۲۴). بنابراین افراد با سرمایه روانشناختی بالا، که از ظرفیت امیدواری بالا برخوردارند از آنجا که در مواجهه با موانع، توانایی بالایی در یافتن مسیرهای جایگزین برای رسیدن به اهداف خود دارند، هنگامی برخورد با موانع کم‌تر به سراغ رفتارهای اعتیادی می‌روند.

خوش‌بینی به عنوان یکی دیگر از ابعاد سرمایه روانشناختی با اعتیاد به اینترنت رابطه منفی معنی‌دار داشت که این یافته

نتایج تحلیل رگرسیون چندمتغیره به روش هم‌زمان (جدول ۴) نشان می‌دهد که ۴۲٪ از کل واریانس اعتیاد به اینترنت توسط مؤلفه‌های سرمایه روانشناختی و معنویت تبیین می‌شود ($P < 0/01$) که از این بین معنویت (-۰/۴۵) خودکارآمدی ($Beta = -0/28$) و خوش‌بینی (-۰/۲۱) $Beta =$ توان پیش‌بینی اعتیاد به اینترنت را در جهت منفی داشتند ($P < 0/01$)؛ در حالی که امید و تاب‌آوری به تنهایی توان پیش‌بینی اعتیاد به اینترنت را نداشتند.

رویارویی، عقب‌نشینی و از سرگیری دوباره تلاش و مقابله با مشکلات می‌باشد. از سویی افراد تاب‌آور به طرز خلاقانه و انعطاف‌پذیری به مسائل می‌نگرند، برای حل آن‌ها طرح و برنامه‌ریزی دارند و در صورت نیاز نسبت به درخواست کمک از دیگران دریغ نمی‌ورزند و منابع کاملی برای مقابله با مشکلات دارند (۲۷). از آنجا که افراد با تاب‌آوری بالا در هنگام مواجهه با عوامل استرس‌زا طرح و برنامه‌ریزی دارند و به طرز خلاقانه و انعطاف‌پذیری به مسائل می‌نگرند. بنابراین در هنگام مواجهه با عوامل استرس‌زا کم‌تر به سراغ استفاده افراطی و اعتیادی از اینترنت می‌روند.

و در نهایت خودکارآمدی نیز به عنوان یکی دیگر از ابعاد سرمایه روانشناختی با اعتیاد به اینترنت رابطه منفی معنی‌دار داشت که این یافته با نتایج پژوهش رحمتی و کرامتی (۱۳۹۵ ش.) و Odaci (۲۰۱۱ م.) مبنی بر ارتباط منفی بین اعتیاد به اینترنت و انواع خودکارآمدی (۶، ۱۶)، همسو می‌باشد. افرادی که دارای خودکارآمدی بالا بوده و نسبت به توانایی‌های خود اعتماد دارند تکالیف مشکل را به عنوان چالش در نظر می‌گیرند که باید بر آن تسلط یابند و قادرند تهدیدهای بالقوه را تحت مهار خود درآورند و رویدادها و موقعیت‌ها را اداره کنند (۲۸)، در نتیجه از آنجا که این افراد در اداره موقعیت‌های روزانه از یک مکانیسم سنجیده و منطقی بهره‌مند هستند، از اینترنت به شکل حساب شده و در مسیر اهداف مشخصی استفاده می‌کنند.

به علاوه، همان‌گونه که نتایج نشان داد، ترکیب ۴ مؤلفه امید، خوش‌بینی، تاب‌آوری و خودکارآمدی با یکدیگر در قالب یک سازه سطح بالاتر، یعنی سرمایه روانشناختی، گرایش دانشجویان به سمت اعتیاد به اینترنت را کاهش می‌دهد. این یافته در راستای نظر Luthans و همکاران (۲۰۰۴ م.) است که بیان می‌کنند افرادی که سطوح بالایی از سرمایه روانشناختی را دارا هستند، ممکن است به دلیل تعداد و سطح سازه‌های روانشناختی که در شناخت، انگیزه و در نهایت رفتار آن‌ها متجلی می‌شود، نسبت به افرادی که تنها امیدواری یا خوش‌بینی یا تاب‌آوری و یا خودکارآمدی را در یک موقعیت معین نشان می‌دهند، عملکرد بهتری داشته باشند.

با نتایج پژوهش Lin و Ko و Wu (۲۰۰۸ م.) و Lee، Whan و Chang (۲۰۰۳ م.) مبنی بر این‌که بدبینی در افراد معتاد به اینترنت بیشتر است و در نتیجه خوش‌بینی با اعتیاد به اینترنت رابطه منفی دارد (۱۳-۱۲)، همسو می‌باشد. در خوش‌بینی فرد حوادث مثبت را به اسنادهای کلی، درونی و پایدار نسبت می‌دهد. در خوش‌بینی علاوه بر بعد درونی به بعد بیرونی نیز توجه می‌شود، مثلاً عاملی که می‌تواند باعث ایجاد و شکل‌گیری انتظارات مثبت‌گرا در یک فرد خوش‌بین شود، ممکن است خود و توانایی‌هایش یا عوامل خارجی و دیگران باشند (۲۵). خوش‌بینی از جمله عوامل هیجانی است که در بهزیستی روانشناختی مؤثر است، چراکه سیستم دفاعی و حفاظتی بدن را تقویت نموده و افراد خوش‌بین رویدادهای مثبت زندگی را به توانمندی‌ها و تلاش‌های خودشان نسبت و کنترل بالایی بر رخدادهای زندگی دارند و از طرفی رویدادهای منفی را به عوامل بیرونی و گذار نسبت دهند (۲۶). بنابراین ظرفیت خوش‌بینی بالای افراد باعث افزایش ادراک کنترل و ایجاد اسنادهای مثبت از موفقیت و شکست‌های حال و آینده در آنان می‌شود. همچنین کنترل بالای این افراد بر رخدادهای زندگی باعث می‌شود تا هنگام استفاده از اینترنت کنترل بیشتری بر زمان صرف‌شده در استفاده از اینترنت داشته باشند و از اینترنت به شکل حساب شده و در جهت دستیابی به اهداف تعیین‌شده استفاده کنند.

تاب‌آوری به عنوان یکی دیگر از ابعاد سرمایه روانشناختی نیز با اعتیاد به اینترنت رابطه منفی معنی‌دار داشت که این یافته با نتایج پژوهش فرزانه (۱۳۹۴ ش.) و Pamela و همکاران (۲۰۱۵ م.) مبنی بر این‌که تاب‌آوری به طور منفی با اعتیاد به اینترنت رابطه دارد و در خنثی‌کردن اثرات روانی منفی ناشی از اعتیاد به اینترنت مؤثر است (۱۵-۱۴)، همسو است. در خصوص تاب‌آوری، می‌توان گفت افراد تاب‌آور با عوامل بالقوه استرس‌زا به خوبی مواجه می‌شوند و سطح استرس کم‌تری را درک می‌کنند که این امر باعث کاهش اثرات منفی استرس روی افراد و همچنین کاهش احتمال مبتلاشدن فرد به افسردگی می‌شود. تاب‌آوری از سازه‌های بنیادی شخصیت است که دربرگیرنده قابلیت‌های فردی در

روش آزمایشی برای تعیین اثرگذاری سازه‌های مثبت روانشناختی بر اعتیاد به اینترنت استفاده شود.

نتیجه‌گیری

فراهم‌نمودن بستر و محیط‌های آموزشی دلگرم‌کننده و حمایتی که روحیه مثبت‌نگری دانشجویان را ارتقا دهد، می‌تواند پیامدهای مثبتی برای دانشگاه و دانشجویان به همراه داشته باشد. ذکر این نکته ضروری است که سرمایه روانشناختی و مؤلفه‌های آن قابلیت توسعه و رشدپذیری دارند و رهنمودهای روشن و راهبردهای متعدد و موفق در ادبیات روانشناسی مثبت‌نگر، برای افزایش امید، خوش‌بینی، تاب‌آوری، خودکارآمدی و سرمایه روانشناختی کلی وجود دارد.

به طور کلی بر اساس نتایج حاصل از این مطالعه می‌توان گفت که برنامه‌ریزی به منظور افزایش سرمایه روانشناختی دانشجویان می‌تواند منجر به: ۱- افزایش تعهد و تلاش لازم دانشجویان در جهت مشغولیت در تکالیف و استفاده مناسب از اینترنت در جهت دستیابی به اهداف تعیین شده (خودکارآمدی)؛ ۲- شکل‌گیری اسنادهای مثبت در زمینه موفقیت و شکست‌های حال و آینده و در نتیجه کاهش گرایش به رفتارهای اعتیادی (خوش‌بینی)؛ ۳- پایداری در راه رسیدن به اهداف و استفاده از اینترنت به شکل حساب شده برای رسیدن به این اهداف (امیدواری) و پایداری به هنگام مواجه با موانع و مشکلات و نرفتن به سراغ رفتارهای اعتیادی در هنگام مواجهه با عوامل استرس‌زا (تاب‌آوری و انعطاف‌پذیری) گردد.

از طرف دیگر متخصصان سلامت روان بیش از پیش به اهمیت معنویت و بهزیستی معنوی در زندگی افراد تأکید می‌کنند، زیرا اعمال معنوی و مقابله مذهبی به عنوان یک مکانیسم دفاعی مهم و ضربه‌گیر در برابر عوامل خطرزایی مانند افسردگی و در نهایت گرایش به سمت استفاده افراطی از اینترنت عمل می‌کند. بنابراین از آنجاکه فضای مجازی بسیار جذاب و جالب بوده و به خصوص جوانان بیشتر از سایرین به استفاده از آن روی می‌آورند، دانشگاه‌ها باید توجه خاص به فراهم‌نمودن بستر و محیط‌های آموزشی دلگرم‌کننده و حمایتی که روحیه مثبت‌نگری را در دانشجویان افزایش و باعث رشد

همچنین نتایج حاکی از آن است که بین اعتیاد به اینترنت با معنویت رابطه منفی معنی‌دار وجود دارد. این یافته با نتایج پژوهش شکرافشان (۱۳۹۴ ش.) مبنی بر این که افزایش سطح سلامت معنوی دانشجویان همراه با کاهش اعتیاد به اینترنت است. همچنین با نتایج پژوهش دریکوند، پونده‌نژادان و دورقی (۱۳۹۴ ش.) مبنی بر این که بین هوش معنوی با اعتیاد به اینترنت رابطه منفی معنی‌دار وجود دارد (۱۹-۱۸)، همسو می‌باشد. معنویت یک سامانه باور منسجم ایجاد می‌کند که باعث می‌شود افراد برای زندگی معنی پیدا کرده و به آینده امیدوار باشند (۲۸).

معنویت با فراهم‌آوردن معنا، آسایش و آرامش درونی (۲۹) نقشی پیشگیری‌کننده در اعتیاد به اینترنت دارد. همچنین معنویت باعث اعتماد به نفس می‌شود و اعتماد به نفس به نوبه خود باعث افزایش روحیه خوب و احساس سرزندگی می‌شود و این نیز سبب می‌شود که فرد بتواند ذهنی آزاد و باز داشته باشد (۳۰)، در نتیجه می‌توان انتظار داشت که افراد با سطح معنویت بالا به دلیل اعتماد به نفس و نیز روحیه خوب و سرزندگی و در نظر گرفتن ابعاد مختلف در روابط اجتماعی خود با دیگران در دنیای واقعی، از اینترنت به شکل حساب‌شده استفاده کنند و حضور در دنیای واقعی را به دنیای مجازی ترجیح دهند.

از جمله محدودیت‌های پژوهش حاضر، جامعه آماری آن بود که تنها دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز را دربر می‌گرفت. پیشنهاد می‌شود جهت افزایش گستره تعمیم‌پذیری یافته‌ها، مشابه این پژوهش در نمونه‌های گسترده‌تر و دانشجویان دانشگاه‌های دیگر نیز تکرار گردد. محدودیت دیگر مربوط به سوگیری تک روشی است. استفاده صرف از پرسشنامه‌های خودگزارشی، با افزایش احتمال عدم صداقت، بی‌دقتی و اهمال کاری دانشجویان در پاسخدهی، به رقم مراقبت پژوهشگر و استفاده از روش‌های برانگیزنده، منجر به کاهش روایی سازه پژوهش می‌شود. برای رفع این مشکل پیشنهاد می‌شود هم‌زمان با اجرای پرسشنامه از آزمودنی‌ها مصاحبه هم به عمل آید. در نهایت، پیشنهاد می‌شود که از

سرمایه‌های روانشناختی آن‌ها شود، داشته باشند و با تقویت پایه‌های اعتقادی و معنویت زمینه رشد و تکامل را برای آنان فراهم نمایند تا از زندگی سالمی بهره‌مند گردند.

تشکر و قدردانی

از تمامی مسئولین، مدیران و دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز که در انجام این پژوهش نهایت همکاری را نمودند، صمیمانه سپاسگزاری می‌شود. این پژوهش با هزینه شخصی انجام شده است.

References

1. Parvin N, Safdel H, Rezaee Soufi M. Regression analysis Spiritual Intelligence and Internet Addiction Students sport Olympiad competitions vocational universities of the country. *Organ Behav Manage Sport Stud* 2016; 3(10): 39-47. [Persian]
2. Alavi S, Eslami M, Maracy M, Najafi M, Jannatifard F, Rezapour H. Psychometric properties of young internetaddiction test. *J Behaviour Sci* 2010; 4(3): 183-189.
3. Dargahi H, Razavi SM. Internet addiction and its determinants in residents of Zone 2 West of Tehran. *Payesh* 2008; 6(3): 265-272. [Persian]
4. Ershadsarabi R, Mirzazadeh A. The clients use the Information Center of Kerman University of Internet and full text resources. *Strides Dev Med Educ* 2007; 4(1): 57-63. [Persian]
5. Mohamadbigi A, Ghazavi A, Mohamadsalehi N, Ghamari F, Saeedi A. effect Internet Addiction University of Medical Sciences on students' academic achievement. *Arak Univ Med Sci J* 2009; 12(4): 95-102.
6. Rahmati S, Keramati H. The Relationship between Internet addiction and students' social Self-Efficacy, identity styles and gender differences. *J Health Sys Res* 2016; 12(1): 21-26. [Persian]
7. Kaplan H, Saduk B. Synopsis of Clinical Psychiatry. Translated by Farzin Rezei, Tehran: Arjmand Publication; 2015. [Persian]
8. Luthans F, Youssef C, Alolio B. Psychology capital: Developing the Human competitive edge. England: Oxford University Press; 2007.
9. Luthans F, Luthans KW, Luthans BC. Positive Psychology capital: Beyond human and social capital. *Bus Horiz* 2004; 47(1): 45-50.
10. Habibi Y, Hosseinzadeh Arabani M, Hosseini H. Prediction of tendency to Addiction students based on life expectancy and life satisfaction. Paper presented at: The Third International Conference on Modern Researches in Humanities; July 10 & 11, 2016; Available at: http://www.civilica.com/Paper-MRHCONF03-MRHCONF03_078.html.
11. Nademi M. Consequences of psychological and social internet on undergraduate students [Master Thesis]. Tehran: Tehran University; 2005. [Persian]
12. Lin MP, Ko HC, Wu JY. The Role of Positive/Negative Outcome Expectancy and Refusal Self-Efficacy of Internet Use on Internet Addiction among College Students in Taiwan. *Cyberpsychol Behav* 2008; 11(4): 451-457.
13. Whang L, Lee S, Chang G. Internet over-users' psychological profiles: A behavior sampling anjlisis on Internet addiction. *Cyberpsychol Behav* 2003; 6(2): 143-150.
14. Farzane T. The Relationship compulsive behaviors, anxiety and mental resilience with Internet addiction in adolescent girls' school in Rasht Sama 2014-2015 [Master Thesis]. Rasht: Islamic Azad University- Rasht Branch, 2015.
15. Pamela W, Jia H, Wang N, Zheng S, Xu H, Rosson M, et al. Resilience Mitigates the Negative Effects of Adolescent Internet Addiction and Online Risk Exposure. Paper presented at: CHI '15 Proceedings of the 33rd Annual ACM Conference on Human Factors in Computing Systems; April 18- 23, 2015; Available at: <http://dl.acm.org/citation.cfm?id=2702240>
16. Odaci H. Academic self-efficacy and academic procrastination as predictors of problematic internet use in university students. *Comput Educ* 2011; 57(1): 1109-1113.
17. Mason M, Singleton A, Webber R. The Spirituality of Young Australians. *Int J chil spiritual* 2007; 12(2): 149-163.
18. Shekarafshn N. The relationship between social phobia, mental health and life satisfaction with Internet addiction in students of Kerman Shahid Bahonar [Master Thesis]. Kerman Shahid Bahonar University; 2014.
19. Derikvand P, Pundehnejhadan F, Doraghi B. The relationship between spiritual intelligence and Drug Addiction (Attachment) Internet. 1th National Congress of Education and Psychology, Shiraz, opinion makers, young entrepreneurs Company; 2014. Available at: http://www.civilica.com/Paper-ASMJ01-ASMJ01_0196.html
20. Young KS. Internet addition: The emergence of a new clinical disorder. *Cyberpsychol Behav* 1998; 1(3): 237-244.
21. Kim JH, Lau CH, Cheuk KK, Kan P, Hui HL, Griffiths SM. Brief report: Predictors of heavy Internet use and associations with health-promoting and health risk behaviors among Hong Kong university students. *J Adolesc* 2010; 33(1): 215-220.
22. Rashid S. Relationship between personality characteristics and Internet addiction in adolescents [Master Thesis]. Tehran: Allameh Tabatabai University; 2008. [Persian]

23. Parsian N, Dunning T. Developing and validating a questionnaire to measure spirituality: A psychometric process. *Global J Health Sci* 2009; 1(1): 2-11.
24. Snyder CR, Shorey HS, Chevens J, Polvers KM, Adams VH, Wiklund C. Hope and academic success in college. *J Educ Psychol* 2002; 4(94): 820-826.
25. Chemers MM. Dispositional affect and leadership effectiveness: A comparison of self-esteem, optimism and efficacy. *Pers Soc Psychol Bul* 2000; 26(3): 267.
26. Peterson C. The future of optimism. *Am Psychol* 2000; 55: 44-55.
27. Avey JB, Wernsing TS, Luthans F. Can positive employees help positive organizational change? Impact of psychological capital and emotions on relevant attitudes and behaviors. *J Appl Behav Sci* 2008; 44(1): 48-70.
28. Seligman ME. *Authentic Happiness: Using the New Positive Psychology to Realize Your Potential for Lasting Fulfillment*. New York: Free Press; 2002.
29. McSherry W, Draper P. The spiritual dimension: why the absence within nursing curricula. *Nurs Educ Today* 1998; 16: 38-43.
30. Abdolahzadeh H. *Psychology of Aging*. Tehran: Payam noor University Press; 2011.